

Γονείς και έφηβοι

Δημήτρης Β. Γουδήρας
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
2009

Χαρακτηριστικά της εφηβείας

- Έννοια
 - Στάδια ανάπτυξης
- ψυχοκοινωνικές συγκρούσεις
 - χάσμα γενεών

Ιεριοδοι και φασεις της εφηβειας.

Σχέσεις της βιολογικής ωριμότητας και της ψυχο-κοινωνικής ωριμότητας

- Η χρονική διάρκεια της εφηβείας: από το 12ο έως το 19ο έτος της ηλικίας.
- Ο Blos (1962) διέκρινε τρεις περιόδους της εφηβείας:
- Α. Προ-εφηβεία (11ο- 13ο έτος). οι πρώτες βιολογικές / σωματικές διαφοροποιήσεις από την παιδική ηλικία.
- Β. Κυρίως εφηβεία (13ο- 18ο έτος). Συντελούνται όλες οι βιολογικές / σωματικές και οι ψυχολογικές αλλαγές.
- Γ. Όψιμη εφηβεία (18ο-20ο έτος). ολοκληρώνονται οι βιολογικές και οι σωματικές αλλαγές, το άτομο τείνει προς τη βιολογική ωριμότητα, δεν έχει επέλθει όμως και η ψυχο-κοινωνική ωριμότητα.
- Δ΄ Μετα-εφηβεία ή παρατεινόμενη εφηβεία.

Χαρακτηριστικά της εφηβείας

- Η εφηβεία είναι στάδιο προετοιμασίας για τη ζωή ή αυτοτελές στάδιο της ανάπτυξης;
- Η εφηβεία είναι μετάβαση από την παιδικότητα στην ωριμότητα και στην ενηλικίωση.
- Η εφηβεία είναι πορεία προς την ψυχοσωματική ωρίμανση ή η βιολογική/ αισθησιοκινητική, η γνωστική και η πνευματική, η κοινωνική και η ηθική ανάπτυξη και ωρίμανση.
- Οι έφηβοι εγκαταλείπουν τα γονικά πρότυπα και τις ταυτίσεις με συμπεριφορές του οικογενειακού περιβάλλοντος και αναζητούν νέα πρότυπα προς μίμηση.
- Η βιολογική ωρίμανση και η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη στην εφηβεία δεν ταυτίζονται.

Τι σημαίνει εφηβεία;

- Μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη 11ο-18ο έτος της ηλικίας (θεσμικό όριο).
- Μεγάλες βιολογικές / φυσιολογικές αλλαγές
- Σημαντικές νοητικές αλλαγές (συλλογισμός, επιχειρηματολογία, αφαιρετική σκέψη κ.α.)
- Μεγάλες ψυχοκοινωνικές αλλαγές
- Οι περισσότερες αλλαγές γίνονται στα 3-4 χρόνια που διαρκεί η ήβη.
- Ρεϊμόν-Ριβιέ, 1989

Οι ψυχοκοινωνικές συγκρούσεις στην εφηβεία

- Είναι αναγκαίες οι συγκρούσεις με το λεγόμενο «κοινωνικό κατεστημένο» των ενηλίκων;
- Ισχύει σήμερα η παλαιότερη θεωρία της «ορμής και θύελλας» (“Sturm und Drang”);
- Οι κρίσεις οδηγούν σε αρνητικά αποτελέσματα:
- Απογοήτευση, παραίτηση, περιθώριο, χρήση ψυχοκοινωνικών υποκατάστατων (αλκοόλ, ψυχοφάρμακα, ουσίες κ.α.)
- Απόρριψη, θυματοποίηση, εκμετάλλευση.

Υφίσταται χάσμα γενεών στη σύγχρονη εποχή;

- *«Οι έφηβοι καταναλώνουν, διασκεδάζουν, ζουν ως ενήλικες χωρίς το προπύετασμα της εμπειρίας και των αντανακλαστικών των ενηλίκων. Σε αυτό συμβάλλει και μια ολόκληρη βιομηχανία (ποτών, τροφίμων, ψυχαγωγίας) που λανσάρει προϊόντα ειδικά «σχεδιασμένα» για εφήβους σε αθώα νομιμοφανή «συσσκευασία» αλλά με «σκληρό» περιεχόμενο. Και όχι μόνο. Καθώς δεν υπάρχουν πλέον σαφείς διαχωριστικές γραμμές μεταξύ παιδικής ηλικίας, εφηβείας, νεότητας, γεροντικής ηλικίας, αλλά ένα «μπουκέτο» ρόλων, από το οποίο ο καθένας διαλέγει ό,τι του αρέσει για να συνθέσει το παζλ της ζωής του, οι έφηβοι «τρέφονται» ήδη με τις αρνήσεις και τους κινδύνους που γεννάει διαρκώς η ανοιχτή καταναλωτική κοινωνία».*
- Τασούλα Καραϊσκάκη, *Το «σίδερο» που ραγίζει*, εφημ. Η Καθημερινή, Κυριακή 1η Απριλίου 2007, σελ. 28.
- Οι έφηβοι και οι ενήλικοι ποτέ δεν ήταν τόσο κοντά όσο στη σύγχρονη εποχή!
- Η «ορμή και θύελλα», ως έννοια που χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά των εφήβων, ανήκει πλέον στο παρελθόν.

Αποκλίνουσα και παραβατική συμπεριφορά

- Αίτια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς
 - Μορφές
 - «Bullying»
- Δεδομένα αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς από άλλες χώρες και από την Ελλάδα

Ποια συμπεριφορά είναι αποκλίνουσα;

- Οι όροι απόκλιση ή παρέκκλιση αναφέρονται σε πράξεις που δεν είναι μεν κοινωνικά αποδεκτές, δεν συνιστούν όμως κατ' ανάγκη παράβαση του νόμου (πχ χρήση ναρκωτικών, φυγή από το σπίτι, απουσίες από το σχολείο κλπ).
- *Είδη αποκλίνουσας συμπεριφοράς (ΑΣ):*
- Παραβίαση αποδεκτών κοινωνικών κανόνων
- Άρνηση ή αδυναμία του ατόμου να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της κοινωνίας
- *Εμφάνιση της ΑΣ στην εφηβεία:*
- Έξαρση μέχρι το 15^ο έτος και μετά μείωση
- Συνέπειες: οδηγεί σε σοβαρά παραπτώματα και ποινικά αδικήματα.

Χαρακτηριστικά εφήβων με αποκλίνουσα συμπεριφορά

- Χαμηλή επίδοση στο σχολείο
- Προβληματική παιδική ηλικία
- Υπερκινητικότητα
- Καχυποψία, αισθήματα ενοχής, εξαπάτηση
- Εχθρική διάθεση
- Έλλειψη αυτοελέγχου
- Εξωστρέφεια
- Συναισθηματική αστάθεια
- Απαισιοδοξία και αίσθηση ανεπάρκειας
- Έντονη τάση ονειροπόλησης

Πως εκδηλώνεται η παραβατική / αποκλίνουσα συμπεριφορά

- Διαρρήξεις, ληστείες
- Βανδαλισμοί
- Παράλογο, «ακατανόητο» έγκλημα
- Βία στους δρόμους
- Αυξημένη βία στο πλαίσιο της οικογένειας

Καταγραφές παραβάσεων της αστυνομίας και στοιχεία των δικαστηρίων ανηλίκων

- Βαρύνουσες πράξεις:
- ληστείες, κλοπές,
- διακίνηση ναρκωτικών,
- σύσταση συμμορίας,
- επικίνδυνη σωματική βλάβη, ανθρωποκτονία κ.α

Χαρακτηριστικά της παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών

- *Απουσίες από το σχολείο,*
 - *αδιαφορία και άγνοια για το μάθημα,*
 - *αντικοινωνική στάση,*
 - *φραστικές επιθέσεις σε συμμαθητές,*
 - *προκλητική συμπεριφορά σε καθηγητές,*
 - *ξεσπάσματα με φθορές σε θρανία και εξοπλισμό, βίαιες συμπεριφορές έξω από την τάξη.*
-
- *πιο σοβαρά περιστατικά:*
 - *χειροδικίες, ξυλοδαρμοί, χρήση ναρκωτικών ουσιών,*
 - *σεξουαλική παρενόχληση συμμαθητών /τριών.*

Αίτια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- Καταναλωτική κοινωνία
- Άκρατος ατομισμός
- Συρρίκνωση της οικογένειας και της γειτονιάς
- Απομόνωση και αλλοτρίωση
- Διάψευση προσδοκιών
- Καλλιέργεια μιας μορφής κοινωνικού δαρβινισμού

Αίτια αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- Οικογενειακή κατάσταση (συγκρούσεις, σωματική βία, επιθετικότητα, αυταρχικότητα ή χαλαρές σχέσεις)
- Φτώχεια, ανεργία
- Παρέες, ομάδες φίλων
- Γειτονιά
- Κακοποίηση (σεξουαλική, φυσική, συναισθηματική)
- Οργανικά προβλήματα
- Περιθωριοποίηση μειονεκτικών ομάδων
- Ταινίες βίας

Γιατί οι έφηβοι οδηγούνται στην παραβατικότητα;

- *Ο παράγοντας της συναισθηματικής αστάθειας*
 - *1. αστάθεια στις αποφάσεις και τις ενέργειες,*
 - *2. αδιαφορία, αδυναμία συγκέντρωσης,*
 - *3. έλλειψη αναστολών, οξυθυμία,*
 - *4. μίμηση βίαιων συμπεριφορών,*
 - *5. επίδειξη εχθρικής στάσης στον άμεσο κοινωνικό περίγυρο (σχολείο, ομάδα συνομηλίκων),*
 - *6. εγκληματικές ενέργειες.*

*Παραβατική συμπεριφορά ανηλίκων
(συμπεράσματα της έρευνας της Ε. Κατσιγαράκη,
εγκληματολόγου, 2006)*

- *1. Το οικογενειακό περιβάλλον ευθύνεται τα μέγιστα για την παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων εφήβων.*
- *2. Συναισθηματική απάθεια και αστάθεια, έντονη επιθετικότητα (95,5%).*
- *3. Η σωματική βία (ηθελημένη πρόκληση πόνου) έχει παροδικά αποτελέσματα.*
- *4. Έντονα χαρακτηριστικά γονεϊκής παραμέλησης (77,5%).*
- *5. Εξοικείωση από πολύ μικρή ηλικία με την παραβατικότητα μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον (65%).*
- *6. Έντονη τάση μεταφοράς στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον των προτύπων βίας που βίωσαν μέσα στην οικογένεια από πολύ ενωρίς (78%).*

Παραβατική συμπεριφορά ανηλίκων
(συμπεράσματα της έρευνας της Ε. Κατσιγαράκη,
εγκληματολόγου, 2006)

- **«Οι περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκων που έχουν εκδηλώσει μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και έχουν κατά καιρούς απασχολήσει τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου είναι παιδιά ανώριμων, απαίδευτων και μη κοινωνικά ενταγμένων γονέων, οι οποίοι, έχοντας να αντιμετωπίσουν δικά τους ακόμη άλυτα – προσωπικά, κοινωνικά ή οικονομικά - προβλήματα, αδυνατούν να συμπαρασταθούν και να βοηθήσουν κατά την κρίσιμη φάση της εφηβικής τους ηλικίας, με αποτέλεσμα τα παιδιά αυτά να βρίσκονται εκτός ελέγχου.»**

Γιατί οι έφηβοι οδηγούνται στην παραβατικότητα;

- *«Έχω βαρεθεί. Έχω μπουχτίσει μ' αυτή τη σκυλοζωή. Τα ίδια και τα ίδια. Όλοι γελούν σε βάρος μου ... Κανείς δεν βλέπει τις προοπτικές μου ... Φοβάμαι. Έχω όπλα και αύριο θα πάω στο παλιό μου σχολείο και θα γίνει μακελιό. Πιθανότατα θα ξεφύγω, οπότε να είστε σε επιφυλακή γιατί θα ακούσετε νέα από μένα. Να θυμάστε μόνο το όνομα της περιοχής: Βίνεντεν».*
- Μήνυμα του 17χρονου Τιμ Κρέτσμερ, ο οποίος την 12 - 3-2009 σκότωσε 17 άτομα στο σχολείο του στο Wienenden της Γερμανίας.

Η επιθετικότητα των μαθητών στη Γερμανία

- **Schlagen, um nicht geschlagen zu werden:
Erlebnisse aus den Schulen der Gewalt.**
- Ein Großvater beendete brutale Schlägerai an der Grundschule.
- Ex-Schüler: „Wer austeilt, lebt sicherer“
- «Δείρε για να μη σε δείρουν: Βιώματα από τα σχολεία της βίας.»
- «Ένας παππούς σταμάτησε άγριο ξυλοδαρμό στο Δημοτικό σχολείο.»
- Εξωτερικοί μαθητές: «Όποιος δέρνει, ζει ασφαλέστερα»
- Freitag, 14 April 2006, Zeitung, Offenbach –Post, .Seite 23.

Ένα περιστατικό βίαιης – επιθετικής συμπεριφοράς («bullying») στην Αγγλία

- **«Μία Παρασκευή απόγευμα τον προηγούμενο Ιανουάριο, η δεκατριάχρονη Caroline Stillman βρισκόταν στο υπνοδωμάτιό της συζητώντας με τον αδερφό και την αδερφή της, ενώ ήταν συνδεδεμένη με τον υπολογιστή της στο διαδίκτυο, όταν κάποια στιγμή αναπήδησε στην οθόνη ένα νέο μήνυμα. Ο εισβολέας, τον οποίο η Caroline γνώριζε απλά στο σχολείο, ρώτησε για το όνομά της, και εκείνη του το έδωσε. “F---ing lanky bitch” «Π ...ξου, λιπόσαρκη σκύλα», ήταν η απάντηση. Για την Caroline αυτό δεν ήταν μια τυχαία βρισιά. Ήταν η συσσώρευση δύομισι ετών μαρτυρίου ένεκα του ότι είναι εξαιρετικά ψηλή. Τον περισσότερο καιρό μπόρεσε αυτή να αντιμετωπίσει την επιθετικότητα (bullying) στο σχολείο, επειδή αισθανόταν ασφαλής στο σπίτι. Τώρα αισθάνθηκε ότι ακόμη και αυτό το άσυλο παραβιάστηκε από αυτούς που προσάπτουν προσβλητικά ονόματα. Κατέβηκε κλαίγοντας τις σκάλες αναζητώντας στήριγμα στη μητέρα της, Σάρα».**
- **Τα δεδομένα είναι ακόμα στον υπολογιστή των Stillman - μια συλλογή από χονδροειδείς βρισιές / προσβολές, όπως αυτές: «χαζή σκύλα», «π ...ξου σαν σκύλα», «άχαρε λιπόσαρκε γίγαντα» και «χάσου / ψόφησε λιπόσαρκη σκύλα».**

Bullying

Η λέξη προέρχεται από το bull, το οποίο δηλώνει το θηλυκό γένος μερικών ειδών ζώων, ιδιαίτερα των αγελάδων.

Bully (bullies, bullying, bullied), ως επίθετο χαρακτηρίζει κάποιον, ο οποίος χρησιμοποιεί τη δύναμή του ή τη βία για να χτυπά και να πληγώνει τους άλλους (π.χ. η φράση *he was bullied at school*).

Ως επιστημονικός όρος εκφράζει τον σχολικό εκφοβισμό, ο οποίος ασκείται από μαθητές προς συμμαθητές τους.

Η βίαιη-επιθετική συμπεριφορά (“Bullying”) στη Βρετανία

- ⑩✓ *Το “bullying” στη Βρετανία μαστίζει τα σχολεία σε όλη τη χώρα,*
- ⑩✓ *σημαδεύει τους ανήλικους μαθητές,*
- ⑩✓ *καθιστά όμηρους τους γονείς, ανίκανους τους δασκάλους και τους καθηγητές,*
- *αφήνει απροστάτευτα τα μελλοντικά θύματά του.*

Δηλώσεις της Λιζ Καρνέλ από το Bullying on Line, το οποίο αποτελεί ανοικτή γραμμή στο Διαδίκτυο.

- *«Τα περισσότερα bullying στη Βρετανία λαμβάνουν διαστάσεις επιδημίας. Πρόκειται για καθημερινό φαινόμενο. Θύματα είναι μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου, που πολύ συχνά χρειάζεται να νοσηλευθούν για τα τραύματά τους. Τα περισσότερα παιδιά που δέχονται επίθεση αρνούνται να επιστρέψουν στο σχολείο. Οι επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία είναι φοβερές. Καθημερινά επικοινωνούν μαζί μας τουλάχιστον τέσσερα παιδιά που θέλουν να αυτοκτονήσουν επειδή δεν αντέχουν άλλο την κατάσταση. Δεκαέξι έως είκοσι παιδιά βάζουν τέλος στη ζωή τους κάθε χρόνο ...»*

Η βίαιη-επιθετική συμπεριφορά (“Bullying”) στην Ελλάδα

- Φαινόμενα βίαιης - επιθετικής συμπεριφοράς μαθητών και εφήβων είναι συχνά και στην ελληνική κοινωνία (η περίπτωση του Αλεξ στη Βέροια και ο βιασμός της αλλοδαπής μαθήτριας στην Αμάρυνθο της Εύβοιας).
- Η έρευνα των Χαντζή, Χουντουμάδη και Πατεράκη (2000), η οποία συμπεριέλαβε 1.312 παιδιά τρίτης έως έκτης τάξης του Δημοτικού έφερε στο φως τα εξής δεδομένα:
 - 14,7% των παιδιών είχαν υπάρξει θύματα εκφοβισμού ή θυματοποίησης,
 - 6,24 % ήταν θύτες,
 - 4,8% υπήρξαν θύτες και θύματα (βλ. Μόππη-Στεφανίδη κ.α. 2004).

Η βίαιη-επιθετική συμπεριφορά (“Bullying”) στην Ελλάδα

- Μια έρευνα, η οποία έγινε στην Αν. Αττική (Kalliotis, 2000) σε 117 μαθητές ηλικίας 11-12 ετών, έδειξε ότι περίπου το 30% των μαθητών έχουν πέσει θύματα εκφοβισμού στη διάρκεια της σχολικής φοίτησης.
- Χαμηλότερα ποσοστά θυματοποίησης έδειξε η πανελλήνια έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001, αναφορά από Μόττη-Στεφανίδη κ.α. 2004).
- Από τις σχετικές έρευνες προκύπτει, ωστόσο, ότι το ένα τέταρτο των μαθητών, που πέφτουν θύματα εκφοβισμού στο σχολείο, δεν αναφέρουν το γεγονός σε κανέναν, ενώ οι μαθητές εκτιμούν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν συνειδητοποιούν την έκταση του προβλήματος.

Ελλάδα: Καταγγελία εντεκάχρονης για επίθεση από συμμορία

- Ηράκλειο
- «Στον εισαγγελέα Ηρακλείου διαβιβάστηκε χθες η καταγγελία εντεκάχρονης μαθήτριας, η οποία υποστηρίζει ότι δέχθηκε επίθεση έξω από το δημοτικό σχολείο όπου φοιτά στο Ηράκλειο από 4 αγόρια ίδιας και λίγο μεγαλύτερης ηλικίας, τα οποία με εντολή του «αρχηγού» που είναι αλβανικής καταγωγής της έδεσαν τα χέρια πισθάγκωνα με μονωτική ταινία και στη συνέχεια ο «αρχηγός» τη θώπευσε. /.../
- «Με αφορμή αυτό το περιστατικό, μαθητές και γονείς ανέφεραν σε δημοσιογράφους ότι η ομάδα αυτή ενοχλεί συχνά και άλλα κορίτσια στα οποία «απλώνουν χέρι».
- Είδηση στην εφημ. Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 9 Ιουνίου 2006, σελ.18

Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς εφήβων στην Ελλάδα

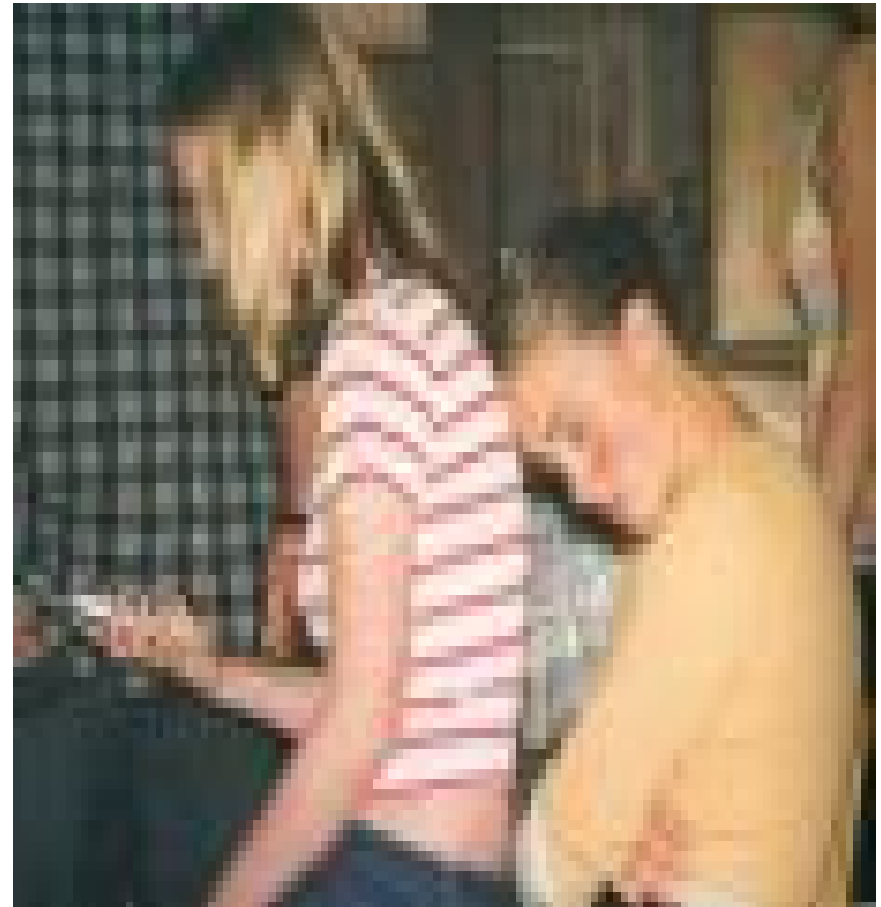
- Κλοπές / υπεξαιρέσεις
- Βία στους αθλητικούς χώρους
- Άσκοπη περιπλάνηση
- Παράβαση του ΚΟΚ
- Παράβαση άλλων διατάξεων (πχ δημιουργία θορύβων, σωματική βλάβη ατόμων)
- Εγκατάλειψη του σχολείου
- Φυγοπονία
- Ανηθικότητα (εξύβριση, απειλές, απάτες, επαιτεία, αλητεία, καταστροφή ξένης ιδιοκτησίας)
- Φυγή από το σπίτι.

Η παραβατικότητα ανηλίκων στην Ελλάδα 1984-1998

- Αύξηση παραβατικότητας ανηλίκων 13-17 χρονων (35%)
- Σταθερή μείωση σε 7-13 χρονους.
- Παραβάσεις ΚΟΚ, αδικήματα κατά ιδιοκτησίας και σωματικές βλάβες
- Περισσότερα αδικήματα εκτός Αττικής
- Μεγαλύτερη επιβάρυνση στο κέντρο της Αθήνας
- Υποβαθμισμένες περιοχές Αθήνας και Πειραιά
- 84% μόνοι τους και 16% σύμπραξη

Χρήση αλκοόλ στην εφηβεία 1997-1998, 2000-2001

- 1500 αγ.- κορ. 11-15χρ
- Το 1997 τα ελληνόπουλα ηλικίας 11-13 χρονών ήταν πρώτα στην κατανάλωση αλκοόλ και οι 15χρονοι τέταρτοι σε σχέση με τις άλλες 26 χώρες της ΕΕ.
- Το 2000 οι 13χρονοι ήταν 6οι στην σειρά. Οι 15χρονοι ήταν 18οι στη σειρά

Χαρακτηριστικά αποκλίνοντος εφήβου στην Ελλάδα (δείγμα 229 ανήλικοι) 1984- 98

- Μόνο 2% κορίτσια
- 15-16 χρονών πιο βεβαρημένοι
- 11-12 χρ. τα τελευταία 2 χρόνια (Αλβανοί ανήλικοι.)
- 9.8% αναλφάβητοι, 13.3% δημοτικό, 30.1% μερική φοίτηση στο γυμνάσιο, 12.4% διέκοψαν το γυμνάσιο, 33.6% είναι μαθητές κατά το χρόνο διάπραξης του αδικήματος, 14% φοιτούν σε νυχτερινά σχολεία (γυμνάσιο –λύκειο).
- 45% έχουν απασχολήσει ξανά την αστυνομία
- 8% τρώφιμοι σε ιδρύματα αγωγής
- 87.7% ανεπάγγελτοι
- 11.5% είχαν εργαστεί συστηματικά

Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση εφήβων

- 59% γονείς εργάτες/τεχνίτες
- 21.8% αυτοαπασχολούμενοι γονείς
- 0.9% ακαδημαϊκά επαγγέλματα
- 51.3% κακή οικονομική κατάσταση, 37,2% μέτρια, 11.5% καλή
- 47% πλήρης συγκρότηση οικογένειας, 53% μη πλήρης
- 39.8% διαζύγιο, 8.8% θάνατος ενός γονέως, 3.5% χωρισμός γονέων, 0.9% δεν υπάρχει καθόλου οικογένεια
- 13.3% μεγάλο μέρος της ζωής, σε ιδρύματα.

Οικογενειακή και οικονομική κατάσταση εφήβων

- 24.2% πρώτο παιδί της οικογένειας
- 36,4% μεσαίο παιδί
- 34.5% μικρότερο παιδί
- 45.4% σε πολύ μικρή ηλικία διέπραξε το πρώτο αδίκημα (6-13 χρονών)
- 20.4% παραβατούν για 1η φορά (14 χρονών)
- Απλή κλοπή το 1ο αδίκημα (κλοπές μοτοποδηλάτων 16.7%)
- 35% δεν συνελήφθησαν τη 1η φορά
- 13.6% έκαναν χρήση ναρκωτικών ουσιών
- 20.4% επιβλήθηκε ποινή
- 15.9% εισαγωγή σε ίδρυμα ανηλίκων

Αποκλίνουσα συμπεριφορά εφήβων στην περιοχή της Αθήνας

(885 μαθητές Λυκείου) (2005)

- 89 (10%) έφηβοι με ομαδική παραβατική συμπεριφορά
- 45 (5.1%) μέτρια παραβατικότητα (υλικές ζημιές, αναγραφή συνθημάτων, προμήθεια και χρήση ναρκωτικών, συμμετοχή σε βία στο γήπεδο, κλοπή καταστημάτων)
- 44 έφηβοι (5%) σοβαροί παραβάτες (βίαιη και οργανωμένη παραβατικότητα, απειλή, συμπλοκή και πώληση ναρκωτικών ή κλοπιμαίων)
- 43 (4,9%) χαμηλή επίδοση στο σχολείο

Στατιστικά στοιχεία του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών

Ηλικίες	Έτος	Αριθμός και %	Εγκληματικότητα	
Ανήλικοι γενικά	2001-02	2.643	1.703	
Ανήλικοι γενικά	2003-04	3.025	1.860	
7-12 ετών	2001-02	103 (2,35%)	Μονομελής 103	Τριμελής -
7-12 ετών	2002-03	207 (8,9%)	143	64
Κρατούμενοι σε σωφρονιστικά ιδρύματα	31-1- 2004	496	Έλληνες 1.163	Αλλοδαποί 123
	31-1-2006	576		

Είδος σεξουαλικής παρενόχλησης που δέχτηκαν ή έκαναν έφηβοι και των δύο φύλων

<i>Είδος της σεξουαλικής παρενόχλησης</i>	<i>Παθητικ ή Ποτέ</i>	<i>Σπάνια</i>	<i>Ενεργητικ κή Ποτέ</i>	<i>Σπάνια</i>
<i>Έβγαλε ή προσπάθησε να βγάλει μέρος των ρούχων μου</i>	<i>77,3</i>	<i>22,6</i>	<i>85,1</i>	<i>14,9</i>
<i>Προσπάθησε να με αγγίξει με σεξουαλικό τρόπο</i>	<i>72,5</i>	<i>27,5</i>	<i>78,5</i>	<i>21,5</i>
<i>Προσπάθησε να με φιλήσει</i>	<i>75,9</i>	<i>24,1</i>	<i>77,9</i>	<i>22,1</i>
<i>Προσπάθησε να μου βάλει χέρι ενώ ήμουν στην τουαλέτα</i>	<i>71,6</i>	<i>28,4</i>	<i>83,7</i>	<i>16,3</i>
<i>Προσπάθησε να μου ριχτεί και μου έλεγε σεξουαλικά</i>	<i>65,9</i>	<i>34,1</i>	<i>62,5</i>	<i>37,5</i>
<i>Σεξουαλικά υπονοούμενα που με πρόσβαλαν ήταν γραμμένα στους τοίχους ή τα διέδιδαν ως φήμες</i>	<i>87,1</i>	<i>12,9</i>	<i>92,8</i>	<i>7,2</i>
<i>Μου έδειχνε προσβλητικές</i>	<i>87,1</i>	<i>12,9</i>	<i>91,7</i>	<i>8,3</i>

Αποκλίνουσα συμπεριφορά εφήβων στην περιοχή της Αθήνας (συνέχεια)

- Παρέα 5-6 ατόμων
- Οι γονείς δεν γνωρίζουν τους φίλους των παιδιών τους
- Η «παρέα» προέρχεται από το σχολείο, τη γειτονιά ή τα νυχτερινά στέκια
- Η οικονομική κατάσταση των γονέων αρκετά καλή (επάγγελμα πατέρα εξειδικευμένος τεχνίτης, υπάλληλος γραφείου)
- **40.7% μητέρες επιστήμονες**
- Πιο συχνές συγκρούσεις με γονείς
- 70.9% διαπληκτίζονται με άλλες παρέες και γίνονται θύματα ανάλογων επιθέσεων (για απόσπαση χρημάτων, υλικών αγαθών, εκφοβισμό, εκβιασμό)

Ποιος φέρει την ευθύνη για την αντιμετώπιση των φαινομένων αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς;

Η αντιμετώπιση φαινομένων παραβατικής ή αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- *συνιστά ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο*
- *στα σχολεία όλων των βαθμίδων*
- *στην οικογένεια*

- *απαιτεί:*
- *επαρκή θεωρητική κατάρτιση,*
- *πολυετή επαγγελματική εμπειρία,*
- *κατάλληλες δεξιότητες και ικανότητες :*
- *του διδακτικού προσωπικού,*
- *των εκπαιδευτικών της Ειδικής Αγωγής*
- *των επαγγελματιών που εργάζονται στα σχολεία:*
- *σχολικών συμβούλων, σχολικών ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, διοικητικών στελεχών,*
- *αλλά και τη συνεργασία των γονέων*

Ποιος φέρει την ευθύνη για την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία;

- Οι εκπαιδευτικοί, οι αστυνομικοί ή ... οι πολιτικοί; Κατά την άποψη του αστυνομικού διευθυντή (GdP – Landesschef) Eberhard Schönberg του κρατιδίου του Βερολίνου πρέπει να συνεργαστούν όλοι μαζί για τα επόμενα δέκα χρόνια: οι υπεύθυνοι της πολιτικής μαζί με τα Συνδικάτα για την Αγωγή και την Επιστήμη, την Αστυνομία, τους διευθυντές σχολείων και τους εκπροσώπους των γονέων, ώστε να μπορέσουν να λάβουν μέτρα κατά της βίας για τα επόμενα χρόνια.

Ποιος φέρει την ευθύνη για την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία;

- Ο ίδιος απέρριψε την απαίτηση να θέσουν τα προβληματικά σχολεία κάτω από την επιτήρηση της Αστυνομίας.
- «Οι υπάλληλοι δεν ανήκουν στα σχολικά προαύλια, αλλά στο μάθημα για να συνεργάζονται με τους μαθητές προληπτικά (präventiv zu arbeiten) και μαζί να ανεβάζουν υψηλότερα τις αξίες και τα όρια. Οι 48 αποτελεσματικά εργαζόμενοι εντεταλμένοι αστυνομικοί υπάλληλοι για την πρόληψη σε όλα τα τμήματα της πόλης θα ήταν πλήρως υπερφορτωμένοι. Γι' αυτό θα χρειαζόταν δεκαπλάσιοι (αστυνομικοί) υπάλληλοι», δήλωσε ο ίδιος.

Ποιος φέρει την ευθύνη για την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία;

- Για πολλά χρόνια απουσιάζουν εφαρμόσιμα πολιτικά προγράμματα, για την αγωγή και την ενσωμάτωση των μαθητών σε σχολικές μονάδες με υψηλό ποσοστό αλλοδαπών μαθητών. «Αυτό κοστίζει, ασφαλώς, χρήματα», δήλωσε στην εφημερίδα Nachrichtenagentur (Πρακτορείο ειδήσεων) ο αστυνομικός διευθυντής (GdP – Landesschef Eberhard Schönberg) του κρατιδίου του Βερολίνου. Στα 50 από τα 800 σχολεία της πόλης του Βερολίνου επικρατούν ίδιες συνθήκες, όπως και στην πόλη Neuköln (Νέα Κολωνία), ενώ η κατάσταση δημιουργεί φόβο.

Η βίαη- επιθετική συμπεριφορά στα σχολεία των ΗΠΑ

- Μια υπερκομματική επιτροπή του Κογκρέσου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα ακραία μέτρα δημιουργούν ένα κλίμα άγχους στις σχολικές τάξεις.
- Και ο σύλλογος των Αμερικανών δικηγόρων ασκεί κριτική λέγοντας:
- Με την πολιτική της μηδενικής ανοχής ενάντια σε βίαιες ενέργειες τα μέτρα του ποινικού δικαίου μεταφέρονται στο σχολικό σύστημα. Τελικά, ισχύουν για τα παιδιά οι ίδιοι κανόνες όπως και για τους ενήλικους και δεν μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα σε έναν επτάχρονο και σε έναν δεκαεπτάχρονο μαθητή.
- [Washington – 15 Tote an der Columbine High School in Colorado 1999, zehn Tote an der Redlake High School in Minnessota 2005]

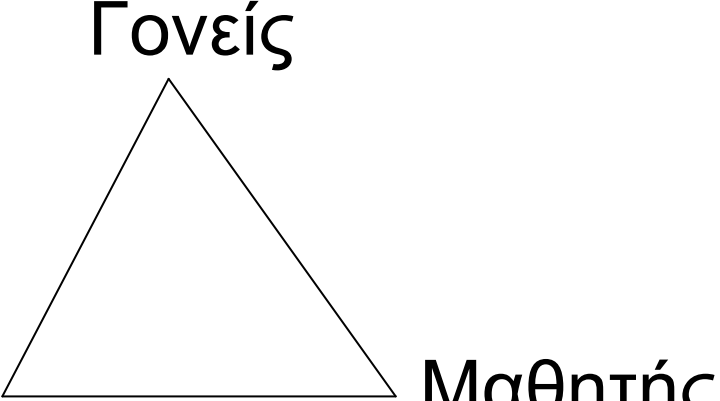
«Ομπρέλα σε ανήλικους παραβάτες»

- Πρόταση της Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΕΑΔ) προς την Κυβέρνηση:
- Να καταργηθεί πλήρως η αναγραφή στο ποινικό μητρώο των ανηλίκων των αποφάσεων που επιβάλλουν αναμορφωτικά μέτρα ή ποινικό σωφρονισμό, όταν οι ανήλικοι είναι μικρότεροι των 15 ετών.
- Σκοπός: να απαλλάξουν τους ανήλικους και τους νέους παραβάτες από τον «αιώνιο στιγματισμό» του ποινικού μητρώου.
- Χρήστος Ζέρβας, εφημ. Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 13 Μαρτίου 2009, σελ. 16.

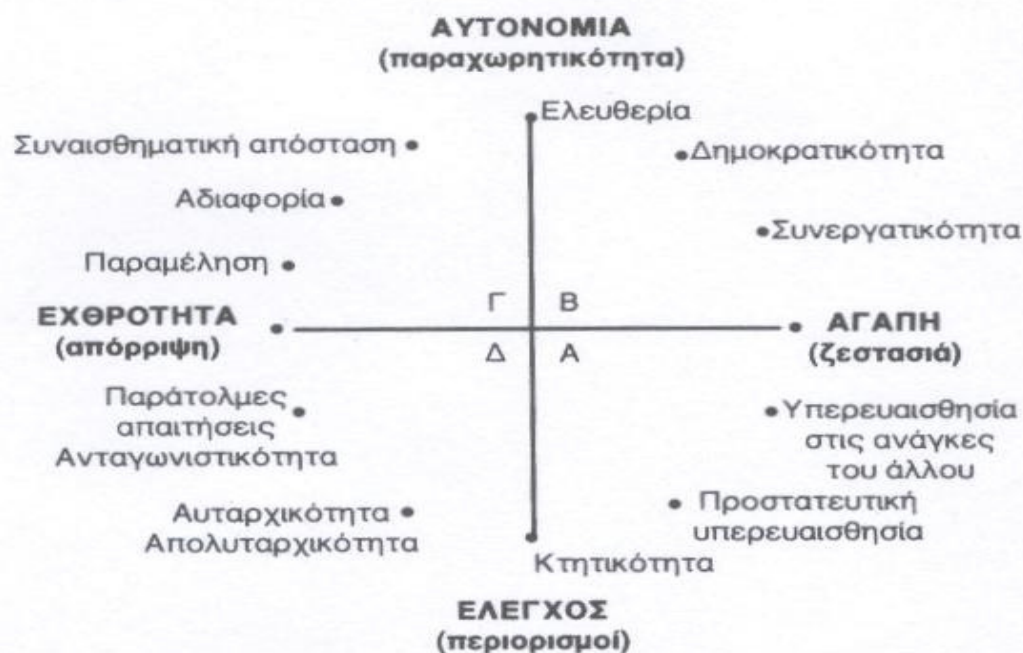
Η αντιμετώπιση των φαινομένων αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς

- **Στην Οικογένεια**

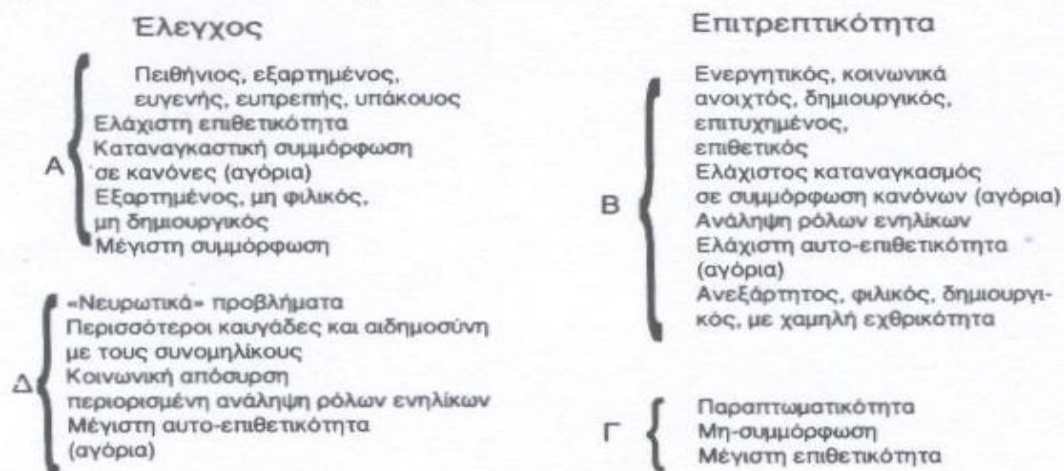
Το κρίσιμο τρίγωνο των σχέσεων

-
- Οι ειδικοί επαγγελματίες: σχολικοί σύμβουλοι, ψυχολόγοι, ιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνιολόγοι, αστυνομικοί, δικαστικοί κλπ. είναι χρήσιμοι σε δύσκολες ή ακραίες περιπτώσεις.

(α) Γονεϊκοί τύποι συμπεριφοράς

(β) Αποτελέσματα (τάσεις) στη συμπεριφορά παιδιών και εφήβων

Πίνακας 3. Γονεϊκοί τύποι συμπεριφοράς και τα αποτελέσματά τους στη συμπεριφορά των παιδιών τους

Προτεραιότητα στην πρόληψη: Ο ρόλος της οικογένειας

- Ισχυροί δεσμοί στοργής, σεβασμού
- Σταθερές ηθικές απαιτήσεις των γονιών
- Συνεπή χρήση κυρώσεων
- Ψυχολογικές τεχνικές τιμωρίας (αρνητικές αξιολογήσεις, απειλές)
- Επαγωγικές μέθοδοι (εντατική χρήση επιχειρημάτων και ερμηνειών)
- Παροχή ευκαιριών για υπεύθυνες δραστηριότητες
- Ενημέρωση, βοήθεια, στήριξη

Χαρακτηριστικά έφηβων αγοριών με υψηλό αυτοσυναίσθημα

- ⑩ ✓ *Θετικό προφίλ των γονέων: ακούν προβλήματα και απόψεις, προσφέρουν συναισθηματική υποστήριξη,*
- ⑩ ✓ *Υψηλή οικογενειακή συνοχή: οικογένειες που τις διακρίνει η συλλογικότητα (πηγαίνουν όλα τα μέλη μαζί ή αναλαμβάνουν από κοινού ενέργειες),*
- ⑩ ✓ *Σημαντική αίσθηση της πατρικής παρουσίας (ο πατέρας δείχνει ενδιαφέρον και διαθέτει πολύν χρόνο για τα νεαρά μέλη της οικογένειας),*
- *Σχολικό ήθος: δίνει αξίες και προστατεύει το άτομο συναισθηματικά και φυσικά.*

Δραστηριότητες βελτίωσης των σχέσεων γονέων και εφήβων

- ⑩ ✓ *Ενεργός σχεδιασμός και συμμετοχή σε οικογενειακές εξόδους και δραστηριότητες, όπως επισκέψεις σε εκθέσεις (υπολογιστών, αυτοκινήτων, ζωγραφικής, ιστορίας κλπ.),*
- ⑩ ✓ *Συλλογική άθληση και θέαση κάποιου σπορ (περίπατοι, αναρριχήσεις, κολύμπι, κατασκήνωση),*
- ⑩ ✓ *Ενδιαφέρον για χόμπι (μουσική, μοντελισμός, φωτογραφία),*
- ⑩ ✓ *Συμμερισμός ενός νέου ενδιαφέροντος (εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου, αναζήτηση οικογενειακών ριζών, ερασιτεχνική ηθοποιία κ.α.).*

Ειδικές ικανότητες των γονέων που βελτιώνουν τις αλληλεπιδράσεις γονέων και εφήβων

- *1. Ουδέτερη (μη απειλητική) πρόσκληση για βοήθεια και συνεργασία (.... βοήθησέ με σε παρακαλώ να),*
- *2. Απλή ανταμοιβή (... ευχαριστώ που με βοήθησες να ...),*
- *3. Σαφή εικόνα τις παρέας και των δραστηριοτήτων των νέων (με ποιον είναι, που βρίσκονται, πότε θα επιστρέψουν κλπ.),*
- *4. Θέσπιση οικογενειακών «κανόνων» επικοινωνίας που ισχύουν για όλα τα μέλη της οικογένειας,*
- *5. Σαφείς και λογικές συνέπειες εξαιτίας της παραβίασης των οικογενειακών κανόνων,*
- *6. Επιβολή των κανόνων, χωρίς απειλές και διαπληκτισμούς,*
- *7. Προσφορά βοήθειας προς τους νέους για την επίλυση προβλημάτων,*
- *8. Ενεργητική ακρόαση: οι νέοι να εκθέτουν χωρίς άγχος ό,τι τους απασχολεί.*

Στρατηγικές για την προαγωγή των ικανοτήτων αντιμετώπισης δυσκολιών εφήβων

- ⑩ ✓ *Φυσική άσκηση: περίπατοι, ελαφρό τροχάδην, κολύμπι, επιτραπέζια αντισφαίριση, ποδήλατο, ομαδικά σπορ,*
- ⑩ ✓ *Ειδικές δίαιτες,*
- ⑩ ✓ *Απόκτηση ικανοτήτων αυτο-επιβεβαίωσης,*
- ⑩ ✓ *Προσεγγίσεις επίλυσης προβλημάτων,*
- ⑩ ✓ *Ασκήσεις χαλάρωσης.*

Αντιμετώπιση της επιθετικής συμπεριφοράς εφήβων

1. Άσκηση ελέγχου του θυμού,
2. *Μείωση διεγέρσεων,*
3. *Γνωστική αλλαγή,*
4. *Ανάπτυξη δεξιοτήτων συμπεριφοράς,*
5. *Ηθική ανάπτυξη της λογικής,*
6. *Κατάλληλη έκφραση θυμού,*

[in the File: Cognitive / models]

Πίνακας 16.1. Καταλληλότητα των μέσων ή των δραστηριοτήτων για τις διάφορες ηλικιακές ομάδες

ΜΕΣΑ \ ΗΛΙΚΙΕΣ	Προσχολική ηλικία (2-5 ετών)	Δημοτικό (6-10 ετών)	Πρώιμη εφηβική ηλικία (11-13 ετών)	Όψιμη εφηβική ηλικία (14-17 ετών)
Βιβλία/Ιστορίες			■	■
Πηλός	■			
Κατασκευές			■	■
Σχέδιο	■			
Ζωγραφική με τα δάχτυλα			■	■
Επιτραπέζια παιχνίδια	■			■
Ταξίδι στη φαντασία	■	■		
Παιχνίδι ανάληψης φανταστικών ρόλων			■	■
Ζώα μινιατούρες	■			
Ζωγραφική/κολάζ	■	■		
Μαριονέτες/μαλακά παιχνίδια			■	■
Δίσκος άμμου	■			
Σύμβολα/φιγούρες	■			
Φύλλα εργασίας	■			■

Πλέον κατάλληλο	
Κατάλληλο	■
Λιγότερο κατάλληλο	■

Χαρακτηριστικά έφηβων κοριτσιών της έρευνας του Katz (1997)

<i>Χαρακτηριστικά</i>	<i>Κορίτσια που μπορούν να κάνουν πολλά</i>	<i>Κορίτσια που μπορούν να κάνουν λίγα</i>
<i>Στρέφονται προς τη μητέρα τους ζητώντας βοήθεια</i>	18%	58%
<i>Δηλώνουν ότι οι γονείς τους ακούν τις απόψεις τους και τα προβλήματα τους</i>	66%	33%
<i>Προσφέρονται εθελοντικά για φιλανθρωπικούς σκοπούς ή για βοήθεια προς την κοινότητα</i>	31%	18%

Αυτο-εκτιμήσεις για την αντιμετώπιση γνωστικών διαταραχών (στοιχεία προγράμματος απόκτησης αυτο-ελέγχου) (σελ. 247)

- 1. Προκατάληψη κατά την απόδοση εχθρότητας
- «*Θα μείνω ήρεμος και θα ακούσω ό,τι μου λένε*»
- «*Υπάρχουν καλές προθέσεις πίσω από τα λεγόμενά τους;*»
- «*Οι ενήλικοι δεν είναι όλοι εναντίον μου*»
- «*Κάποιοι άνθρωποι (πατέρας, δάσκαλος, θεραπευτής) ενδιαφέρονται πραγματικά για ό,τι μου συμβαίνει*».

Αυτο-εκτιμήσεις για την αντιμετώπιση γνωστικών διαταραχών (στοιχεία προγράμματος απόκτησης αυτο-ελέγχου) (σελ. 247)

- 2. Νομιμοποίηση επιθετικότητας και αντεκδίκησης
- *«Αυτός πάντα μπορεί να αρχίσει τη διένεξη, αλλά εγώ δεν είμαι υποχρεωμένος να απαντήσω με τον ίδιο τρόπο»,*
- *«Υπάρχει άλλος τρόπος να αντιδράσω / να λύσω το πρόβλημα;»*
- *«Δεν υπάρχει λόγος για «οφθαλμόν αντί οφθαλμού». Μπορώ να τα καταφέρω καλύτερα»,*
- *«Αν τους αγνοήσω, θα σκορπίσω τη δύναμή τους, και αυτή είναι ίσως η καλύτερη απάντηση».*

Ενδυνάμωση των παιδιών και των εφήβων

- Η συμβουλευτική στήριξη στην οικογένεια αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς παράγοντες υποστήριξης και ενδυνάμωσης των παιδιών και των εφήβων, γι' αυτό οι σύγχρονες κοινωνίες ιδρύουν κοινωνικούς θεσμούς και λαμβάνουν ιδιαίτερα μέτρα (π.χ. ειδικά προγράμματα πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης γονέων, σχολές γονέων κλπ), για την ενημέρωση της οικογένειας και τη στήριξή της στο δυσχερές έργο της διαπαιδαγώγησης των παιδιών και των εφήβων.
- (Για το ζήτημα αυτό βλ. Blackburn and Read 2005; Sarkadi and Bremberg 2004).

Σχέδιο ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης για τη βελτίωση της συμπεριφοράς

- 1. Παρατήρηση του φαινομένου
- 2. Αντικειμενική καταγραφή της συμπεριφοράς
 - - χαρακτηριστικά
 - - συνθήκες εκδήλωσης
 - - συχνότητα εμφάνισης
- 3 Ταυτοποίηση συμπεριφοράς / αξιολόγηση / διάγνωση
 - - εμπλοκή υποκειμένου
 - - εμπλοκή γονέων
 - - συνεισφορά ειδικών (σχολικών συμβούλων, σχολικών ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών κλπ.)
 - - συνδρομή φορέων π.χ. ΚΔΑΥ, κοινωνικών υπηρεσιών κλπ.

Σχέδιο ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης για τη βελτίωση της συμπεριφοράς

- 4. Σχεδιασμός ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης
 - - θεωρητικό πλαίσιο
 - - θεωρητικό μοντέλο
 - - προσδιορισμός στόχων
 - - επιλογή στρατηγικών, τεχνικών, μέσων
- 5. Εφαρμογή της παρέμβασης
 - - σταδιακή επίτευξη στόχων
 - - αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων
 - - εφαρμογή ενισχύσεων
- 6. Ενδεχόμενη αδυναμία
- 7. Διορθωτική αξιολόγηση
 - - εμπλοκή υποκειμένου, γονέων, ειδικών (ενδεχομένως)
 - - αναπροσαρμογή στόχων (ελάττωση της δυσκολίας), στρατηγικών, τεχνικών, μέσων
 - - Προσφορά επιπλέον πληροφοριών (Feed back, ανατροφοδότηση)
- 8. Γενική αξιολόγηση

Παιδαγωγικές παρεμβάσεις για την τροποποίηση της συμπεριφοράς των μαθητών

- **1. Τροποποίηση της συμπεριφοράς μέσα στο σύνηθες φυσικό περιβάλλον του ατόμου.**
- **2. Μέθοδοι τροποποίησης της προβληματικής συμπεριφοράς:**
 - **α. κατανόηση του προβλήματος: το “ιστορικό” - “εδώ και τώρα”**
 - **β. περιγραφή του προβλήματος: αποφυγή χαρακτηρισμών**
- **Κρίσιμοι παράγοντες για την αντιμετώπιση της προβληματικής συμπεριφοράς,**
 - **- καταστάσεις μάθησης της μη επιθυμητής συμπεριφοράς**
 - **- έγκαιρη παρέμβαση των γονέων, εκπαιδευτικών, ενηλίκων**
- **3. Πώς αποκτάται μια συμπεριφορά**
 - **θετική ενίσχυση ----- αρνητική ενίσχυση**
 - **ευχάριστες συνέπειες ----- δυσάρεστες συνέπειες**
 - **αποδεκτή συμπεριφορά -> ενίσχυση -> αύξηση της συχνότητας**
 - **αποδεκτή συμπεριφορά -> έλλειψη ενίσχυσης -> μείωση της συχνότητας**
 - **μη αποδεκτή συμπεριφορά -> ενίσχυση -> αύξηση της συχνότητας**
 - **μη αποδεκτή συμπεριφορά -> έλλειψη ενίσχυσης -> μείωση της συχνότητας**

Παιδαγωγικές παρεμβάσεις για την τροποποίηση της συμπεριφοράς των μαθητών

- **Πηγές κοινωνικών ενισχύσεων της συμπεριφοράς: γονείς / εκπαιδευτικοί / ομάδα συνομηλίκων,**
- **Επηρεάζουν τη μάθηση, τις αξίες και τις στάσεις των μαθητών,**
- **Είδος ενίσχυσης <-> χρόνος ενίσχυσης <-> ανάπτυξη δεσμού: μικρό χρονικό διάστημα μεταξύ μιας ενέργειας και της ενίσχυσής της <-> ενίσχυση του δεσμού,**
- **Αντίληψη της ύπαρξης αιτιώδους σχέσης μεταξύ συμπεριφοράς και αμοιβής. Ανάλογα με τη χρονική στιγμή και τις συνθήκες. Προσδοκία επίτευξης στόχων.**
- **4. χειρισμοί γονέων/ εκπαιδευτικών:**
- **υπερβολικά μέτρα πειθαρχίας -> υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα των μέσων και την αυτοπεποίθηση.**
- **Η ακολουθία Α-Β-Γ της συμπεριφοράς (H.Martin, 1985, p.265):**
- **Α= Προηγούμενα γεγονότα: προβληματική συμπεριφορά,**
- **Β= Συμπεριφορές που προβληματίζουν τους ενηλίκους,**
- **Γ= Συνέπειες: συγκρουσιακές καταστάσεις (γκρίνιες, φωνές, υποχωρήσεις, τσακωμοί)**

Παιδαγωγικές παρεμβάσεις για την τροποποίηση της συμπεριφοράς των μαθητών

- **Παράδειγμα 1, στο σπίτι:**
- **Οδηγία: Α= οι γονείς υπενθύμισαν την Ιωάννα ότι είναι ώρα για να ετοιμαστεί για το σχολείο.**
- **Β= απάντησε λέγοντας ότι δεν θέλει και ότι δεν πρόκειται να ετοιμαστεί (ανυπακοή).**
- **Γ= ο πατέρας της την πλησίασε και προσπάθησε να την πείσει να σηκωθεί για τουλάχιστον 10'.**
- **Παράδειγμα 2, στο σχολείο:**
- **Α. Στο σχολείο η Ιωάννα μιλούσε διαρκώς με τη συμμαθήτριά της. Η δασκάλα ζήτησε να σταματήσει (οδηγία μετά από ανάρμοστη συμπεριφορά).**
- **Β. Η Ιωάννα δεν έδωσε καθόλου σημασία και συνέχισε να μιλάει (ανυπακοή).**
- **Γ. Η δασκάλα την επέπληξε. Η Ιωάννα της αντιμίλησε. Οι συμμαθητές διέκοψαν την παρακολούθηση για να προσέξουν το επεισόδιο.**

Παιδαγωγικές παρεμβάσεις για την τροποποίηση της συμπεριφοράς των μαθητών

- **Παράδειγμα 3, στο σπίτι:**
- **Α. Η Ιωάννα ήθελε να βγει έξω το βράδυ. Ο πατέρας της δεν το επέτρεπε λέγοντας ότι στο μέρος που ήθελε να πάει συγκεντρώνονται πολλοί αλήτες, αγόρια και κορίτσια (οδηγία).**
- **Β. Διαμαρτυρήθηκε φωνάζοντας και βρίζοντας, λέγοντας ότι την κακομεταχειρίζονται, ενώ οι γονείς των φίλων της φέρονται καλύτερα στα παιδιά τους (ανυπακοή), λεκτική επιθετικότητα).**
- **Γ. Ο πατέρας υποχώρησε. Η Ιωάννα επέστρεψε αργά τη νύχτα.**

5. Μέθοδοι για τη βελτίωση της συμπεριφοράς των εφήβων

- α. θετική ενίσχυση: συνεχής ή μερική ενίσχυση
- β. ανάπτυξη νέων σχημάτων συμπεριφοράς (πειθώ, έπαινος, ικανοποίηση)
- γ. σταδιακή διαμόρφωση της συμπεριφοράς
- δ. ισχυροποίηση κινήτρων: μέθοδοι: τεχνητές <-> φυσικές
- ε. μίμηση προτύπων
- ζ. απόσβεση
- η. διακοπή της ενίσχυσης
- ι. εκμάθηση δεξιοτήτων
- κ. υπερεπανώρθωση (α)
- λ. υπερεπανώρθωση (β)
- μ. αφαίρεση προνομίων
- ν. χαλάρωση (Key beech 1985)
- ξ. γνωστικός έλεγχος:
 - διόρθωση του μονολόγου
 - επαναπροσδιορισμός - ερμηνεία και συνειδητοποίηση επιπτώσεων
 - χρησιμοποίηση τεχνικών ελέγχου του στρες
 - προετοιμασία για μια πρόσκληση
 - αντίδραση κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης
 - αντιμετώπιση της έντασης
- 6. Συμφωνίες και συμβόλαια

Οι γονείς και τα μέλη της Κοινότητας οφείλουν να προάγουν ευκαιρίες εκπαίδευσης, οι οποίες:

- ⑩ α. αυξάνουν την αυτο-διάθεση των παιδιών, την επίλυση προβλημάτων, τη λήψη αποφάσεων και τις δεξιότητες επικοινωνίας,
- ⑩ β. ενσταλάζουν κοινωνικές αξίες και στάσεις απέναντι στον εαυτό, στους άλλους και την εργασία,
- ⑩ γ. πληροφορούν τους μαθητές για την υγεία, τις σχέσεις και τις υποχρεώσεις του σχολείου και της κοινότητας.

Συστάσεις γονέων προς τους ειδικούς

- *Καλύπτετε τις ανάγκες επικοινωνίας ανάμεσα στους κλάδους για να μειωθεί ο αριθμός των ειδικών που πρέπει να συμβουλευούνται οι γονείς,*
- *Δίνετε παιδαγωγική βοήθεια στους γονείς,*
- *Παρέχετε πληροφόρηση για την κοινωνική συμπεριφορά όπως και για την ακαδημαϊκή συμπεριφορά.*
- [Ντεμπίνσκι και Μάουζερ 1977, από Μπουσκάγια 1993, 65]

Το Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (*Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ*)

- Παρουσιάζεται από τον Robert Goodman στο περιοδικό *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 38, No. 5, pp. 581-586 (1997) *The Strengths and Difficulties Questionnaire*.
- Είναι κατάλληλο για παιδιά ηλικίας 4 έως 16 ετών και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από γονείς και εκπαιδευτικούς για να προσδιορίσουν τις θετικές και αρνητικές συμπεριφορές ενός παιδιού. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί πριν και μετά την εκπαιδευτική παρέμβαση και σε διάφορα χρονικά στάδια (βλ. σελ. 94).]

Αντιμετώπιση των φαινομένων αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς

- Αντιμετώπιση στο σχολείο

Ο ρόλος του σχολείου στην πρόληψη

- Το σχολείο να διατυπώσει εκ νέου τους στόχους και τον τρόπο λειτουργίας του
- Να επανεξετάσει το ρόλο του στιγματισμού και τη συστηματική περιθωριοποίηση.
- Να επανεξετάσει τη δυνατότητα να προσφέρει στο παιδί ικανοποίηση και προοπτική
- Μεγαλύτερη βαρύτητα στα παιδιά χαμηλότερων στρωμάτων (μετανάστες κλπ)
- Εμπλοκή της κοινωνίας ολόκληρης και συνεργασία με το σχολείο

Το κρίσιμο τρίπτυχο:

- *Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης*
- *Η ανάπτυξη της κοινωνικής νοημοσύνης*
- *Η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση*

Δεξιότητες, στάσεις και αξίες που αφορούν τη διαχείριση του Εαυτού

Δεξιότητες	Στάσεις και αξίες	Περιεχόμενο
Διαχείριση του Εαυτού	Απέναντι στον Εαυτό	Εαυτός / Υγεία
Λύση προβλημάτων	Απέναντι στους άλλους	Διαπροσωπικές σχέσεις
Λήψη αποφάσεων	Σχετικές με καθήκοντα	Σχολείο / Κοινότητα
Επικοινωνία		

Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, το αποτελεσματικό εφόδιο

- Πρώιμη παρέμβαση για την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των παιδιών, ακόμη από την πρώιμη παιδική ηλικία (την προσχολική ηλικία),
- Στο τέλος της εφηβείας η κριτική ικανότητα εξελίσσεται με ταχύτερο ρυθμό και σε ορισμένα άτομα φθάνει στο υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης.

Η εκμάθηση ηθικών και κοινωνικών κανόνων

- στηρίζεται ως ένα μεγάλο βαθμό στη μίμηση της συμπεριφοράς των ενηλίκων.
- παράλληλα, όμως, τα παιδιά μαθαίνουν χρησιμοποιώντας την κρίση τους.
- Δεν επιβάλλεται με ποινές, αλλά με την άσκηση, όταν τα παιδιά αποκτούν την ικανότητα να διακρίνουν τις συνέπειες των πράξεών τους.
- ο φρονηματισμός και οι ποινές δεν οδηγούν συνήθως στους επιθυμητούς στόχους.

Η ανάπτυξη της κοινωνικής νοημοσύνης

- Η κοινωνική νοημοσύνη
- Ο όρος «κοινωνική νοημοσύνη» εκφράζει κατά τον R.A. Weinberger (1989), την ικανότητα του ατόμου να είναι ευαίσθητο στα κοινωνικά ερεθίσματα, να αναγνωρίζει τα σφάλματά του και να ενδιαφέρεται για τα προβλήματα της κοινωνίας και του κόσμου (βλ. Καψάλης 1989, σελ. 94).
- Αναφέρεται δηλ. στην *ενσυναίσθηση*, την ικανότητα του ατόμου να μπαίνει στη θέση του άλλου ή των «σημαντικών άλλων» και να αναπτύσσει μια αλληλέγγυα στάση, συμπεριφορά ή δράση.
- Η κοινωνική, η συναισθηματική και η ηθική συμπεριφορά του ατόμου είναι αλληλένδετες.
- Προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός εσωτερικού κέντρου ελέγχου του εαυτού και της συμπεριφοράς και ως ένα βαθμό ενός ανώτερου επιπέδου νοημοσύνης.

Η κοινωνική και η συναισθηματική μάθηση - εκπαίδευση (ΚΣΜ)

- Η κοινωνική και η συναισθηματική μάθηση είναι η διαδικασία με την οποία τα παιδιά και οι ενήλικοι αναπτύσσουν δεξιότητες, στάσεις και αξίες αναγκαίες για να την απόκτηση της ικανότητας κοινωνικής και συναισθηματικής δράσης.
- Η κοινωνική και η συναισθηματική εκπαίδευση έχει ως κύριο στόχο την υποστήριξη και την ενδυνάμωση του μαθητή, ώστε να αποβεί ικανός να συνειδητοποιεί, να χειρίζεται και να εκφράζει τις κοινωνικές και τις συναισθηματικές του ανάγκες. Ειδικότερα, να μπορεί να χειρίζεται με επιτυχία τις υποχρεώσεις της ζωής που αφορούν τη μάθηση, τη δημιουργία σχέσεων με άλλα άτομα, την επίλυση προβλημάτων της καθημερινότητας και να προσαρμόζεται στις σύνθετες απαιτήσεις της ωρίμανσης και της ανάπτυξης.
- Η ανάπτυξη των ανωτέρω δεξιοτήτων και ικανοτήτων συναρτάται άμεσα με τη συνειδητοποίηση του Εαυτού, τον έλεγχο των παρορμήσεων, την ανάπτυξη συνεργασιών και τη μέριμνα για τον εαυτό του και τους άλλους.

Εσωτερικό κέντρο ελέγχου (internal locus of control)

- Τα άτομα που αναπτύσσουν την κοινωνική νοημοσύνη σε υψηλό επίπεδο, είναι εκείνα που διαμορφώνουν ένα αυτόνομο «εσωτερικό ή ενδοπροσωπικό κέντρο ελέγχου» (internal locus of control) του Εαυτού και της συμπεριφοράς τους.
- Διακρίνονται για :
- την ικανότητα διαχείρισης των συναισθημάτων,
- την αυτόνομη ρύθμιση της συμπεριφοράς,
- την επιλογή ενός προσωπικού προσανατολισμού ζωής.
- την ανάπτυξη μιας «αυτόνομης» ηθικής συνείδησης, η οποία ακολουθεί πρότυπα και κανόνες που γίνονται αποδεκτά από το άτομο μετά από κριτική επεξεργασία του περιεχομένου τους.
- Τα άτομα που ρυθμίζουν την ηθική και κοινωνική συμπεριφορά με βάση «εξωτερικά κέντρα ελέγχου» του Εαυτού και της συνείδησής, όπως π.χ. οι γονείς, οι δάσκαλοι, οι πολιτικοί, εξέχουσες προσωπικότητες κλπ. διαμορφώνουν μια «ετερόνομη» ηθική συνείδηση (βλ. Πιαζέ, 1979).

Χαρακτηριστικά (το προφίλ) του ατόμου με ενδοπροσωπικό έλεγχο

- *μαθαίνει εύκολα και καλύτερα,*
- *ανταποκρίνεται σε στόχους,*
- *τηρεί υποσχέσεις, αναλαμβάνει δύσκολα έργα,*
- *επιτυγχάνει καλύτερη επίδοση, έχει καλύτερη σταδιοδρομία,*
- *αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τα προβλήματα,*
- *διαμορφώνει καλές διαπροσωπικές σχέσεις,*
- *διεκδικεί τα δικαιώματά του, αντιστέκεται,*
- *αντιμετωπίζει τους άλλους με καλή διάθεση, το διακρίνει χιούμορ, λιγότερο άγχος, χωρίς κατάθλιψη,*
- *έχει καλύτερη συναισθηματική ανάπτυξη,*
- *αισθάνεται ικανοποιημένο από τη ζωή.*
- *(βλ. Νικόλαος Δ. Γιαννίτσης, Ενδοπροσωπικός / εξωπροσωπικός έλεγχος, Νέα Παιδεία 1998, σ. 42-53).*

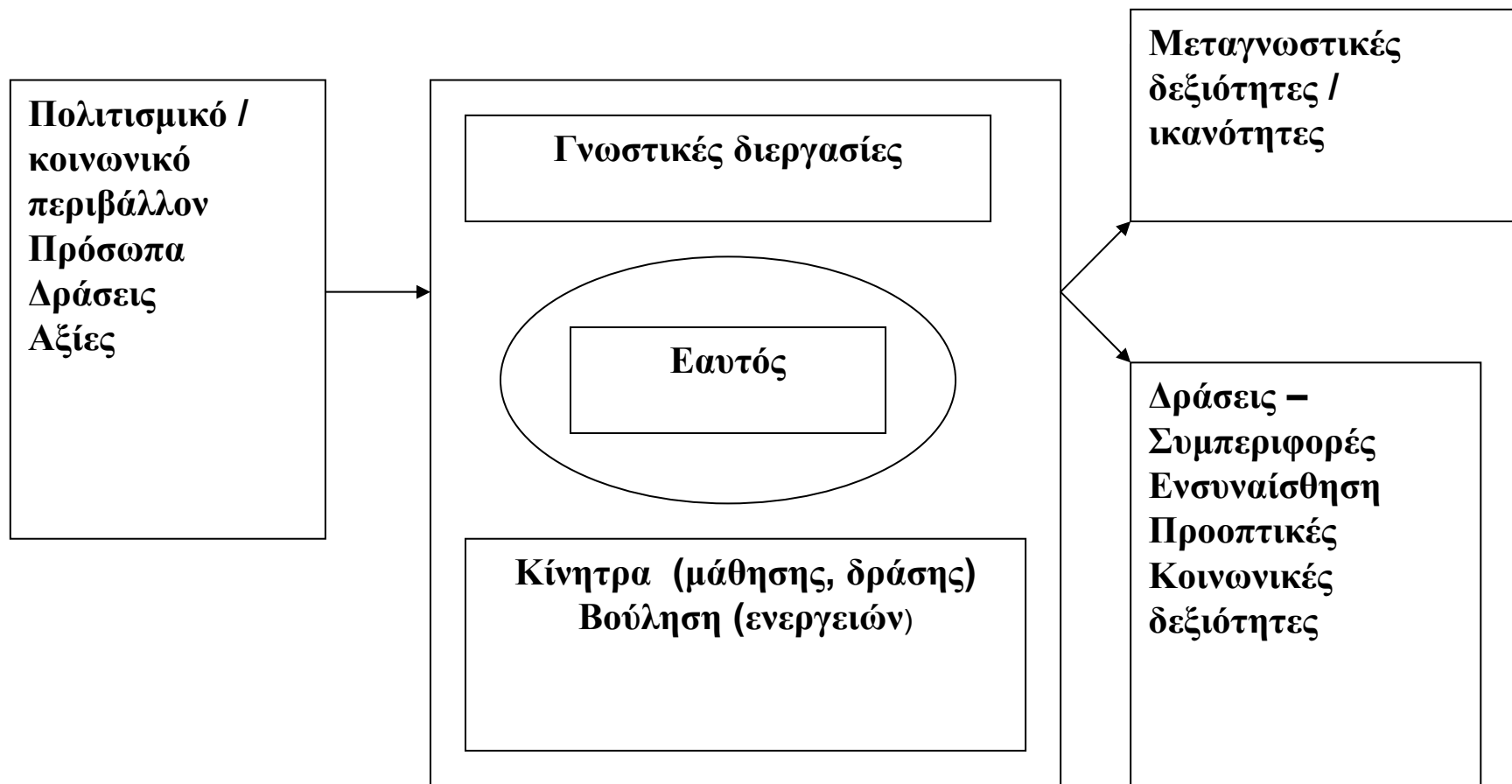
Η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση

- Περιεχόμενο της έννοιας «αυτορρυθμιζόμενη μάθηση»:
- Συναρτάται με αυτό της κοινωνικής και συναισθηματικής μάθησης.
- Η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση αποσκοπεί στην ενδυνάμωση του Εαυτού και τη ανάπτυξη της κοινωνικής νοημοσύνης του ατόμου.
- Με την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση το άτομο επιστρατεύει τη γνωστική του εμπειρία και τις μεταγνωστικές του δεξιότητες, ικανότητες και στρατηγικές, για να αποκτήσει νέες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, ώστε να μπορεί να επιλύει προβλήματα και να λαμβάνει αποφάσεις

Η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση

- **Αυτορρύθμιση των συναισθημάτων**
 - **Αυτοπροσδιορισμός και αποτελεσματικότητα**
 - **Ενσυναίσθηση και διάνοιξη προοπτικών**
 - **Κοινωνικές δεξιότητες για ευέλικτες διαπροσωπικές σχέσεις.**
-
- (Πηγή: Committee for Children (1992), στο: Elias Maurice, Zins Joseph, Weissberger Roger e.o., in: Promoting Social and Emotional Learning, Alexandria, Virginia 1997, σελ.28.)

Σχήμα 1. Απεικόνιση των διεργασιών της αυτορρυθμιζόμενης μάθησης

Πρόγραμμα παιδαγωγικής παρέμβασης για την αποφυγή του «λεονταρισμού» (εφαρμόστηκε σε 42 σχολεία του Bergen της Νορβηγίας)

- Διανομή εγχειριδίου 30 σελίδων, το οποίο περιέγραφε τη συμπεριφορά του λεονταρισμού και συνιστούσε τρόπους για τη μείωσή της,
- Προβολή βίντεο διάρκειας 25 λεπτών,
- Διανομή προς τους γονείς ενός ενημερωτικού φυλλαδίου 4 σελίδων,
- Συμπλήρωση ανώνυμου ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς από τα παιδιά

Χαρακτηριστικά αγοριών με υψηλό αυτοσυναίσθημα

- ⑩ ✓ *Θετικό προφίλ των γονέων: ακούν προβλήματα και απόψεις, προσφέρουν συναισθηματική υποστήριξη,*
- ⑩ ✓ *Υψηλή οικογενειακή συνοχή: οικογένειες που τις διακρίνει η συλλογικότητα (πηγαίνουν όλα τα μέλη μαζί ή αναλαμβάνουν από κοινού ενέργειες),*
- ⑩ ✓ *Σημαντική αίσθηση της πατρικής παρουσίας (ο πατέρας δείχνει ενδιαφέρον και διαθέτει πολύν χρόνο για τα νεαρά μέλη της οικογένειας),*
- *Σχολικό ήθος: δίνει αξίες και προστατεύει το άτομο συναισθηματικά και φυσικά.*

Γνωστικός έλεγχος – κοινωνική και συναισθηματική μάθηση

- **Αποδοχή και έλεγχος των συναισθημάτων**
- **Επίδοση σε μετα-γνωστικές ενέργειες**
- **Επίδοση σε ενέργειες που προωθούν την κοινωνική αλληλεπίδραση**
- **Επίδοση σε ενέργειες που προάγουν το συναισθηματικό περιβάλλον**
- **Αποφυγή εντατικού συναισθηματικού άγχους στο σχολείο**
- **Αναγνώριση των σχέσεων ανάμεσα στα συναισθήματα και την υγεία.**

**Οι μαθητές πρέπει να εκπαιδευθούν, ώστε να είναι
ικανοί:**

- ⑩ *Να δεσμεύονται σε θετικές, ασφαλείς και προστατευτικές της υγείας πρακτικές συμπεριφοράς.***
- ⑩ *Να διαθέτουν κοινωνικές δεξιότητες και να διαμορφώνουν κοινωνικές σχέσεις με τους συνομηλίκους και τους ενηλίκους,***
- ⑩ *[Οι στόχοι του προγράμματος K-12 Πρόγραμμα Κοινωνικής Ανάπτυξης του δημόσιου σχολείου The New Haven, Connecticut (The Goals of K-12 Social Development Project of the New Haven public school, Connecticut)]***

**Οι μαθητές πρέπει να εκπαιδευθούν, ώστε να είναι
ικανοί:**

- ⑩ Να αποκτούν μια βασική γνώση και επιπλέον μια δέσμη βασικών δεξιοτήτων, εργασιακές συνήθειες και αξίες, ώστε να διαθέτουν τον χρόνο της ζωής τους σε μια πλήρη νοήματος / σημασίας εργασία,**
- ⑩ Να αισθάνονται ότι έχουν τα κίνητρα για να συνεισφέρουν υπεύθυνα και ηθικά στην ομάδα συνομηλίκων, την οικογένεια και την κοινότητα,**
- ⑩ Να αναπτύσσουν μια αίσθηση της αξίας του εαυτού και να αισθάνονται αποτελεσματικοί όταν αναλαμβάνουν υποχρεώσεις και αντιμετωπίζουν προκλήσεις,**

*Ευχαριστώ για
την προσοχή σας*

Αίτια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- Καταναλωτική κοινωνία
- Άκρατος ατομισμός
- Συρρίκνωση της οικογένειας και της γειτονιάς
- Απομόνωση και αλλοτρίωση
- Διάψευση προσδοκιών
- Καλλιέργεια μιας μορφής κοινωνικού δαρβινισμού